

Prijelaz osiguranikova prava prema odgovornoj osobi na osiguratelja (subrogacija)

Ressler, Karla

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:707005>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

Karla Ressler

**PRIJELAZ OSIGURANIKOVIH PRAVA PREMA
ODGOVORNOJ OSOBI NA OSIGURATELJA
(SUBROGACIJA)**

Diplomski rad

Mentor: Prof. dr. sc. Jasenko Marin

Svibanj, 2023. godine

Izjava o izvornosti

Ja, Karla Ressler pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Karla Ressler

Sadržaj

1	UVOD	4
2	SUBROGACIJA ILI REGRES	6
3	CESIJA I SUBROGACIJA	10
3.1	Pravna osnova cesije u usporedbi sa subrogacijom	10
3.2	Pravni učinci cesije u odnosu na subrogaciju	14
4	SUBROGACIJA U OSIGURANJU	16
4.1	Pravna osnova osigurateljevog prava subrogacije (regres)	17
4.2	Forma i pretpostavke nastanka subrogacije	19
4.3	Opseg i visina prava koja prelaze na osiguratelja	20
4.4	Konkurencija osiguranikovih prava na naknadu štete i osigurateljeva prava na subrogaciju (regres)	23
4.5	Odgovornost osiguranika za onemogućavanje prava subrogacije i isključenje prava na subrogaciju	25
5	SUBROGACIJA KOD OBVEZNOG OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI U USPOREDBI S DOBROVOLJNIM OSIGURANJEM OD ODGOVORNOSTI	30
6	ZASTARA POTRAŽIVANJA	32
7	ZAKLJUČAK	35
8	POPIS LITERATURE	37

1 UVOD

Na tržištu osiguranja nudi se veliki broj vrsta osiguranja koje pojedinac može sklopiti. Generalno, sklapanje ugovora o osiguranju temelji se na načelu dobrovoljnosti, uz određene iznimke obvezatnih osiguranja koje nalaže sam zakon. No, ne pojavljuje se kod svih vrsta osiguranja personalna subrogacija. Personalna subrogacija pojavljuje se kod osiguranja s odštetnim elementima, odnosno kod osiguranja kod kojih se želi zaštititi od plaćanja visokih iznosa naknada štete.

Kako bi do personalne subrogacije u pravu osiguranja moglo doći, prvenstveno mora biti sklopljen ugovor o osiguranju u kojem je uređeno da u slučaju ispunjenja osiguranog slučaja, uz uvjet da nije isključeno pravo na osigurninu, osiguratelj je dužan isplatiti osiguraniku naknadu (osigurninu), ali samo do visine štete koju je osiguranik pretrpio. Uz to, određena treća osoba mora biti odgovorna za nastanak takve štete odnosno da je takva treća osoba svojom radnjom dovela do ispunjenja osiguranog slučaja. U tom slučaju, nakon što je osiguratelj isplatio osigurninu svome osiguraniku, a za takvo ispunjenje osobe imamo odgovornu treću osobu, osiguratelj, na temelju samog zakona, stupa u pravnu poziciju svog osiguranika. Temelj svega leži u tome što osiguratelj ispunjava svoju obvezu iz ugovora zbog krivnje štetnika, a ne zbog svoje ili krivnje oštećenika. Iako je isplata osigurnine dug osiguratelja na temelju ugovora, taj dug je nastao krivnjom treće osobe koja ne bi smjela izbjeći odgovornost naknade štete koju je prouzročio.

Na temelju zakonske personalne subrogacije, osiguratelj ima pravo na potraživanje naknade za ono što je on isplatio svome osiguraniku, odnosno pravo na regresni zahtjev prema štetniku. U teoriji i praksi često dolazi do korištenja termina personalne subrogacije i prava regresa kao sinonima. U ovom radu analizirat će se kako to nije slučaj i da postoji bitna i velika razlika između tih dvaju termina.

Tijekom povijesti razvijali su se razni načini prijenosa prava i obveza s jedne osobe na drugu pa se tako i u našem pravnom sustavu nalaze različiti načini prijenosa određenih prava i obveza između određenih osoba. U radu će se analizirati bitne sličnosti i razlike, odnosno pravne osnove i učinci između ustupa tražbine (cesije) i personalne subrogacije u pravu osiguranja.

Središnji dio rada analizira personalnu subrogaciju u hrvatskom pravnom sustavu. Tako će se iznijeti podjela personalne subrogacije u pravnom sustavu, ali i pravna osnova personalne

subrogacije u pravu osiguranja. Izlaže se koje su sve pretpostavke potrebne kako bi do personalne subrogacije u pravu osiguranja uopće moglo doći te sudska praksa sudova koji to potvrđuju u svojim presudama. Štoviše, potrebno je i izložiti koji je opseg i visina prava koja prelaze sa osiguranika na njegova osiguratelja te što sve osiguratelj može potraživati od štetnika.

Nadalje, budući da se personalna subrogacija javlja kod odštetnih osiguranja, odnosno kod osiguranja gdje se osigurava šteta od raznih rizika, potrebno je analizirati situaciju kada osigurnina nije dovoljna za pokrivanje nastale stvarne štete te kome pravni sustav daje prednost prilikom potraživanja.

Ispunjenjem uvjeta dolazi do zakonske personalne subrogacije, ali aktivnosti oštećenika i štetnika mogu osiguratelja onemogućiti da ostvari pravo koje mu na temelju subrogacije pripada. Jednako tako, do personalne subrogacije neće doći ni kada je štetnik osoba od kojih ni sam osiguranik nebi potraživao naknadu štete, ali uz postojanje određene iznimke.

Važno je i naglasiti kako u hrvatskom pravnom sustavu neće doći do subrogacije u svim situacijama gdje postoji isplata osigurnine pa će tako u radu biti izložena usporedba između dobrovoljnih i obvezatnih osiguranja od odgovornosti i njihova svrha, a s ciljem da se iznesu razlozi zašto kod nekih osiguranja do personalne subrogacije niti ne može doći.

Kao najzahtjevniji, ali vrlo važan termin koji će se izložiti je zastara potraživanja u osiguranju. Naime, analizirajući razne presude može se uvidjeti kako ne postoji ujednačena praksa budući da sudovi imaju različita stajališta oko početka tijeka zastarnog roka i samog roka zastare.

Na samom kraju rada izložena su zaključna razmatranja kao najbitnije stavke koje sudionici na tržištu osiguranja, ali i sami sudovi moraju uzimati u obzir prilikom analiziranja svakog pojedinog slučaja odnosno pravne situacije koja se može dogoditi.

2 SUBROGACIJA ILI REGRES

U teoriji, ali i u praksi, često se termini personalna subrogacija i regres koriste kao sinonimi. Personalna subrogacija dolazi od latinske riječi *subrogo* što znači predložiti nekoga umjesto drugoga.¹ Regres dolazi od latinske riječi *regredior* što znači povratak. Personalna subrogacija je promjena subjekata u obvezi, kada treća osoba plati dužnikov dug vjerovniku i na njega prijeđe vjerovnikova tražbina prema dužniku.² Regres je pravo na povrat isplaćenog iznosa novca od osobe koja je na to obvezana nekim pravnim odnosom.³ Nesumnjivo je kako definicija personalne subrogacije i regresa imaju gotovo identičan sadržaj, međutim, radi se o dva različita termina.

U odredaba Zakona o obveznim odnosima⁴ može se vidjeti kako se termin personalna subrogacija spominje kod promjena u obveznom odnosu⁵, i to promjene na strani subjekta, kod ugovora o jamstvu (prijelaz vjerovnikovih prava na jamca)⁶ te ugovora o osiguranju⁷. Termin regres u zakonskim odredbama spominje se kod ugovora o jamstvu⁸, ugovora o građenju⁹, ugovora o organiziranju putovanja¹⁰ i kod odgovornosti više osoba za istu štetu¹¹.

Kod personalne subrogacije osiguratelj isplaćuje svoj dug iz ugovora o osiguranju i u tom dijelu na njega prijelaze prava osiguranika prema odgovornoj osobi, dok kod regresa osiguratelj isplaćuje tuđi dug – dug njegova osiguranika, a umjesto njega.¹² Jedan od slučajeva u kojem će doći do personalne (zakonske) subrogacije je kada osiguratelj i osiguranik sklope kasko osiguranje i time osiguraju vozilo, uz ostalo, od naleta divljači. U slučaju da se ostvari osigurani slučaj, odnosno nalet divljači na vozilo osigurano kasko osiguranjem i time nastane šteta, osiguratelj je na temelju sklopljenog ugovora dužan osiguraniku isplatiti osigurninu odnosno naknadu. Isplatom osigurnine, osiguratelj *ex lege* stupa u pravni položaj svog osiguranika, a u vezi sa štetom za koju je osiguratelj isplatio osigurninu te od štetnika može zahtijevati isplaćenu

¹ Matijević, Berislav; *Pravo subrogacije osiguratelja*, Hrvatski časopis za osiguranje, Zagreb, 2019. godine, br. 1. str. 9.

² Vidaković Mukić, Marta; *Opći pravni riječnik*, Narodne novine, Zagreb, 2006., str. 1127

³ Ibid., str. 1000

⁴ Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, u daljnjem tekstu: ZOO.

⁵ Vidi ZOO čl. 90.-95.

⁶ Vidi ZOO čl. 110.

⁷ Vidi ZOO čl. 963.

⁸ Vidi ZOO čl. 125.

⁹ Vidi ZOO čl. 636.

¹⁰ Vidi ZOO čl. 889. st. 4. i st. 5.

¹¹ Vidi ZOO čl. 1109.

¹² Matijević, Berislav; *Subrogacija i regres u osiguranju*, Hrvatska pravna revija, 2016. godina, vol. 16., br. 1., Zagreb, str. 24.

naknadu. Osiguratelj time ima pravo postaviti regresni zahtjev štetniku (npr. Lovačko društvo ili bilo koji lovoovlaštenik) budući da je osiguratelj platio njegov (tuđi) dug. Istog je stajališta i Visoki trgovački sud u Republici Hrvatskoj i zaključuje:

„s obzirom na to da je u prvostupanjskom postupku utvrđeno da je nalet divljači (srne) isključivi uzrok štetne na motornom vozilu osiguranom po polici kasko osiguranja kod tužitelja i da je tužitelj platio popravak oštećenja, to je pravilno prvostupanjski sud zaključio da je takvom isplatom došlo do zakonske subrogacije u smislu odredbe čl. 963. ZOO-a, pa je pravilno obvezao tuženika na naknadu tog iznosa tužitelju zajedno sa pripadajućim zakonskim zateznim kamatama pravilno određenim sukladno odredbi čl. 29. st. 1. i st. 2. ZOO-a.“¹³

Nije to jedini slučaj u praksi kada dolazi do regresnog zahtjeva osiguratelja prema štetniku. Iako je prema Zakonu o obveznom osiguranjima u prometu¹⁴ svaki vlasnik vozila dužan sklopiti ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti za štete nanese trećima i isto tako takav ugovor obnavljati, postoje slučajevi kada vlasnik vozila ne osigura svoju automobilsku odgovornost. U tom slučaju oštećenik može direktno tužbom zahtijevati naknadu štete od štetnika, što je dakako dugotrajni proces, ili može naknadu štete zahtijevati od Hrvatskog ureda za osiguranje. Prema članku 29. stavku 1. ZOOP-a, oštećena osoba kojoj je šteta nanesa uporabom vozila čiji se vlasnik nije osigurao od automobilske odgovornosti može podnijeti odštetni zahtjev Hrvatskom uredu za osiguranje. Takvu odluku donio je i Županijski sud u Varaždinu, ali prema Zakonu o osiguranju koji je važio u vrijeme podnošenja tužbe.¹⁵ I u ovom slučaju, iako nije osiguratelj, Hrvatski ured za osiguranje može prema štetniku postaviti regresni zahtjev. To pravo daje mu ZOOP u odredbi članak 29. stavak 5. prema kojem Hrvatski ured za osiguranje ima pravo na naknadu od osobe koja je odgovorna za štetu, i to isplaćenog iznosa štete, kamate i troškova.. Valjalo bi naglasiti kako obveza Hrvatskog ureda za osiguranje za isplatu naknade štete ne leži na sklopljenom ugovoru o osiguranju od automobilske odgovornosti već suprotno, Hrvatski ured za osiguranje obvezan je oštećeniku isplatiti naknadu budući da štetnik nije sklopio obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti. Svrha pripisivanja takve obveze je dakako zaštita oštećenika, kao da je ugovor i sklopljen. Jednako tako, Hrvatski ured za osiguranje ima pravo, budući da je isplatio štetu prouzročenu od strane

¹³ Pž 2303/2021-2 od 4. veljače 2022. godine

¹⁴ Narodne novine, br. 151/05, 36/09, 75/09, 76/13, 152/14, u daljnjem tekstu: ZOOP.

¹⁵ „Nije sporno da je 1. tuženica B. G. bila vlasnica automobila kojim je upravljao 2. tuženik F. G. i da to vozilo u trenutku prometne nezgode nije bilo osigurano od automobilske odgovornosti. S obzirom na vrijeme nastanka štetnog događaja na ovaj predmet primjenjuju se odredbe Zakona o osiguranju. Prema odredbi čl. 91. tog Zakona oštećena osoba kojoj je šteta nanesa uporabom vozila čiji se vlasnik odnosno korisnik nije osigurao od automobilske odgovornosti podnosi odštetni zahtjev Hrvatskom uredu za osiguranje.“, Gž-1279/17-2 od 18. siječnja 2018. godine.

osobe koja nema sklopljeno obvezno osiguranje, postaviti regresni zahtjev prema štetniku budući da je Hrvatski ured za osiguranje u ovom slučaju otplatio tuđi dug (štetnikov dug).

Osnovna razlika između personalne (zakonske) subrogacije i prava regresa je ta da zakonska subrogacija svoj temelj nalazi u ZOO-u, da se prilikom *ex lege* subrogacije stupa u pravnu poziciju osiguranika iz koje osiguratelj temelji svoje pravo na regres od osobe koja je odgovorna za štetu, da je zakonska subrogacija posljedica ispunjenja uvjeta iz sklopljenog ugovora o osiguranju, dok regres to ne mora biti.

Ako su ugovaratelj i osiguranik sklopili ugovor o osiguranju i ostvari se osigurani slučaj, dakako, osiguratelj je dužan prema ugovoru isplatiti osigurninu. Međutim, osiguratelj nastoji zaštititi sebe propisujući slučajeve isključenja njegove ugovorene obveze koji su taksativno nabrojani u odredbi članak 24. stavak 1. ZOOP-a. Pa tako osigurana osoba gubi prava iz osiguranja ako vozač nije koristio vozilo u svrhu kojoj je namijenjeno, ako vozač nije imao važeću vozačku dozvolu odgovarajuće vrste ili kategorije, osim ako je za vrijeme poduke iz vožnje vozilom upravljao kandidat za vozača motornog vozila, uz poštivanje svih propisa kojima se ta poduka uređuje, ako je vozaču oduzeta vozačka dozvola ili je isključen iz prometa ili ako mu je izrečena zaštitna mjera zabrane upravljanja vozilom određene vrste ili kategorije ili mjera prestanka važenja vozačke dozvole odnosno zaštitna mjera zabrane uporabe inozemne vozačke dozvole na teritoriju Republike Hrvatske, ako je vozač upravljao vozilom pod utjecajem alkohola iznad ugovorene granice, droga te psihoaktivnih lijekova ili drugih psihoaktivnih tvari, ako je vozač štetu prouzročio namjerno, ako je šteta nastala zbog toga što je vozilo bilo tehnički neispravno, a ta je okolnost vozaču vozila bila poznata, ako je šteta prouzročena kaznenim djelom obijesne vožnje u cestovnom prometu za koje je donesena pravomoćna sudska presuda.

U slučaju da je jedna od taksativno navedenih situacija ostvarena, oštećenik ne gubi pravo na naknadu, već on normalno potražuje od osiguratelja osiguranika naknadu za prouzročenu štetu. Isto to određuje i članak 24. stavak 2. ZOOP-a određujući da gubitak prava iz osiguranja na temelju prethodno nabrojanih pretpostavki nema utjecaja na pravo oštećene osobe na naknadu štete te oštećena osoba može podnijeti odštetni zahtjev odgovornom osiguratelju. No, budući da je osiguratelj isplatio naknadu oštećenom, on ima pravo podizanja regresnog zahtjeva budući da je on platio osiguranikov (tuđi) dug umjesto njega trećoj osobi. I u ovom slučaju dolazi do iskorištavanja prava regresa osiguratelja prema osiguraniku. Jednako tako odlučio je i Županijski sud u Varaždinu navodeći:

„...a u kojem iznosu je navedeno osiguravajuće društvo naknadilo štetu Ž. K. stradalog u prometnoj nesreći 15. prosinca 2011. u Zagrebu u svojstvu suvozača u osobnom automobilu reg. oznake B3 osiguranim policom obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti kod C. o. d.d. Navedenu nezgodu skrivio je tuženik pod utjecajem alkohola (2,64 g/kg) upravljajući vozilom reg. oznake B4 osiguranim policom obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti kod tužitelja... prvostupanjski sud utvrdio je da su stranke tog Sporazuma obuhvatile samo imovinsku štetu nastalu u predmetnoj prometnoj nezgodi na vozilima A. Š. i G. M., a ne i cjelokupnu štetu iz te prometne nezgode slijedom čega tužitelj i nakon zaključenja tog Sporazuma ima pravo zahtijevati od tuženika isplatu regresnog duga na ime štete koju je prethodno isplatio C. o. d.d. na ime neimovinske i imovinske štete nastale oštećeniku Ž. K. u ukupnom iznosu od 25.588,77 kn.“¹⁶

Zaključno, nekoliko je razlika između subrogacije i regresa. Pravo subrogacije je odnos između osiguratelja i treće osobe odgovorne za štetu i to nakon što osiguratelj stupi u pravnu poziciju svog osiguranika, dok je regres najčešće odnos između osiguratelja i osiguranika koji je ovdje osoba odgovorna za štetu.¹⁷ Sljedeća razlika je ta što osiguratelj stupa u pravnu poziciju svog osiguranika isplatom svog duga (obveze) iz sklopljenog ugovora o osiguranju, a kod regresa osiguratelj isplaćuje tuđi dug, dug svog osiguranika. Subrogacija, stupanje u pravni položaj osiguranika, posljedica je ispunjenja ugovorne obveze, a pravo regresa je posljedica ispunjavanja zakonske obveze prema oštećeniku. Isto tako, pravo subrogacije je izvedeno pravo osiguratelja samim time što on, ispunjenjem svoje obveze iz ugovora, stupa u pravni položaj svog osiguranika i time crpi svoja prava koja su prvenstveno bila prava osiguranika, dok bi pravo regresa, bilo izvorno pravo osiguratelja na naknadu štete ispunjavanjem gore navedene zakonske obveze, odnosno plaćanjem tuđeg duga, duga svog osiguranika.¹⁸ Bitno je da se u teoriji i praksi razlikuju ova dva, na prvu slična termina. Analiziranjem sadržaja dvaju termina može se zaključiti da postoje bitne razlike koje ova dva termina smještaju u različite pravne situacije.

¹⁶ GŽ-1583/2020 od 6. svibnja 2021. godine

¹⁷ „Ova situacija najviše dolazi do izražaja u osiguranju od odgovornosti (opće ili profesionalne)...“, Matijević, Berislav; *Subrogacija i regres u osiguranju*, loc. cit., str. 25

¹⁸ Cf. *ibid.*, str. 26.

3 CESIJA I SUBROGACIJA

Cesija i subrogacija spadaju u promjene u obveznom pravnom odnosu, odnosno promjene na strani vjerovnika. Cesija¹⁹ je prijenos tražbine iz neke obveze s vjerovnika na treću osobu.²⁰ Vjerovnik koji ustupa tražbinu naziva se cedent, novi vjerovnik kojemu je ustupljena tražbina naziva se cesionar, a dužnik je cesus. Pri tome, identitet osnovnog pravnog odnosa nije izmijenjen, već je samo promijenjen vjerovnik zbog ustupanja tražbine, ali ostala prava i obveze između stranaka osnovnog ugovora iz kojeg proizlazi ustupljena tražbina ostaju iste.²¹

U ZOO-u ustup tražbine, odnosno cesija uređeni su u člancima od 80. do 89., neposredno prije uređenja prava subrogacije. Najčešće kada govorimo o cesiji odnosno ustupu tražbine govorimo o ugovornoj cesiji i time govorimo o dvostranom pravnom poslu. Iako se spominju tri osobe (ustupitelj, primatelj i dužnik), ustup tražbine je konsenzualan dvostrani pravni posao između starog i novog vjerovnika. Povijesno gledajući, u rimskom pravu pojam ustupa tražbine odnosno cesije nije bio poznat budući da se obveznom pravni odnos smatrao strogo osobnim između vjerovnika i dužnika. Takav odnos kada je jednom nastao najčešće je završavao između istih osoba. U većini europskih zemalja, ustup tražbine odnosno cesija nije bila dozvoljena čak do sredine 19. stoljeća. Međutim, staro rimsko pravo stvorilo je temelje za današnje pravno uređenje ustupa tražbine.

3.1 Pravna osnova cesije u usporedbi sa subrogacijom

Ustup tražbine svoj temelj može imati u ugovoru, zakonu, sudskoj odluci (ili nekoj drugoj odluci nadležnog tijela) ili u oporuci. Ustup tražbine koji se temelji na ugovoru nazivamo ugovorna ili dobrovoljna cesija.²² Ugovorna cesija uređena je odredbama ZOO-a. Vjerovnik može ugovorom sklopljenim s trećim prenijeti na ovoga svoju tražbinu, osim one čiji je prijenos zabranjen zakonom ili koja je strogo osobne naravi, ili koja se po svojoj naravi protivi prenošenju na drugoga.²³ Osim ZOO-a koji uređuje ustup tražbine, mogućnost sklapanja ugovora o cesiji daje i Pomorski zakonik²⁴ u članku 692. stavak 1. koji određuje da samo

¹⁹ lat. *cessio* – ustup tražbine

²⁰ op. cit., Vidaković Mukić, str. 92.

²¹ VSRH, Rev 1712/2010 od 24. lipnja 2014. godine

²² Lat. *cessio voluntaria*

²³ Vidi ZOO čl. 80. st. 1.

²⁴ Narodne novine, br. 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13, 26/15, 17/19, u daljnjem tekstu: PZ.

osiguranik može prenijeti svoja prava iz osiguranja, prije nastanka štete, samo na osobu koja može biti osiguranik prema članku 685. stavku 1. Pomorskog zakonika (osiguranik može biti samo osoba koja ima ili može očekivati da će imati opravdan materijalni interes da ne nastupi osigurani slučaj m te osiguranik može tražiti naknadu za nastalu štetu koja je pokrivena osiguranjem samo ako je imao interes na osiguranom predmetu u trenutku nastupanja osiguranog slučaja ili ako ga je stekao nakon toga). Tako zaključuje i Visoki trgovački sud i navodi da osiguranik iz ugovora o pomorskom osiguranju može svoje otuđivo pravo naplate osigurnine poslije nastanka osiguranog slučaja, kao i svako drugo, ustupiti drugoj osobi ugovorom o ustupu tražbine (ugovorna cesija). Prijenosom prava na osigurninu novi vjerovnik ne postaje osiguranikom jer to svojstvo i dalje zadržava prvobitni osiguranik. Kod tog prijenosa nije potrebna suglasnost osiguratelja, osim ako nije drukčije ugovoreno, odnosno ako je takva mogućnost prijenosa izričito isključena u ugovoru o osiguranju.²⁵

Također postoji i nužna ili prinudna cesija²⁶. Jedan od primjera nužne cesije nalazi se u odredbi članka 1122. stavka 2. ZOO-a kod posloводства bez naloga gdje nakon završenog posla poslovođa bez naloga dužan je položiti račun i ustupiti gospodaru posla sve što je pribavio obavljajući njegov posao. Naravno, poslovođa može pribaviti kakvu tražbinu koju je dužan ustupiti gospodaru. Međutim, bitno je naglasiti kako razlike između nužne i ugovorne cesije nema, osim u njihovom pravnom temelju, budući da se i kod nužne cesije tražbina ustupa ugovorom i primjenjuju se sve odredbe koje važe za ugovornu cesiju.

Valja svakako napomenuti da postoji i sudska cesija do koje dolazi odlukom suda povodom kondemnatorne tužbe kojom se zahtjeva ustup tražbine iz kakvog sklopljenog ugovora te cesija oporukom do koje dolazi kada se oporukom tražbina prenosi na nasljednika ili nekog trećeg.

Nadalje, zakonska cesija²⁷ još jedan je od načina ustupa tražbine i to kada se ispune određene pretpostavke. Do zakonske cesije dolazi u slučaju kada neka treća osoba plati dug cesusa (na primjer dužnikov jamac). U odredbama ZOO-a ne nalazimo zakonsku cesiju. Teoretski zakonska cesija mogla bi u hrvatskom pravnom sustavu postojati usporedno sa

²⁵ Pž-1294/2021 od 30. studenog 2022. godine

²⁶ lat. *cessio necessaria*

²⁷ lat. *cessio legis*

subrogacijom ako bi zakon određivao da do prelaska tražbine s vjerovnika na trećega dolazi u nekim drugim slučajevima, a ne samo u slučaju ispunjenja od strane trećeg.²⁸

Najveća sličnost je između ugovorne cesije i ugovorne subrogacije. U slučaju ispunjenja tuđe obveze svaki ispunitelj može ugovoriti s vjerovnikom prije ispunjenja ili pri ispunjenju, da ispunjena tražbina prijeđe na njega sa svima ili samo s nekim sporednim pravima.²⁹ Vjerovnikova prava mogu prijeći na ispunitelja i na temelju ugovora između dužnika i ispunitelja, sklopljenog prije ispunjenja.³⁰ Kod ugovorne subrogacije sporazum može sklopiti ispunitelj s vjerovnikom (čl. 90. st. 1. ZOO-a), ali i ispunitelj s dužnikom (čl. 90. st. 2. ZOO-a). Kako je već navedeno, kod ugovorne cesije, s jedne strane imamo starog vjerovnika (npr. prvotni osiguranik), a s druge strane novog vjerovnika (npr. osiguranik kojem su cesijom ustupljena prava i obveze). I kod personalne subrogacije i kod cesije dolazi do prijenosa tražbine, na neki način i njezinog ispunjenja, ali i do promjene na strani vjerovnika.

S druge strane, u teoriji, razlikujemo personalnu i realnu subrogaciju. Do realne subrogacije dolazi do promjene odnosno zamjene sadržaja obveze (umjesto određene svote novaca, daje se neka stvar). Personalna subrogacije je ono o čemu govori ovaj rad, a do nje dolazi kada treći ispuni vjerovnikovu tražbinu i time preuzme njegovo mjesto i prava koja je imao prema dužniku.³¹ Osoba koja ispuni takvu tražbinu naziva se ispunitelj ili isplatitelj. Prema odredbama ZOO-a, razlikuju se ugovorna personalna subrogacija i zakonska personalna subrogacija. Članak 90. stavak 1. do 3. govore o ugovornoj personalnoj subrogaciji.

Ugovorna personalna subrogacija nastaje kad ispunitelj, prije ispunjenja ili pri ispunjenju, ugovori s vjerovnikom da ispunjena tražbina prijeđe na njega sa svim ili samo s nekim sporednim pravima.³² Sporedna prava koja mogu prijeći na ispunitelja su založno pravo, pravo na kamate, pravo na ugovornu kaznu itd. Naš ZOO omogućuje i ugovaranje personalne subrogacije između ispunitelja i dužnika, ali isključivo prije ispunjenja obveze.³³ No, postavlja se pitanje je li takvo ugovorno raspolaganje tražbinom ipak neovlašteno raspolaganje budući da se vjerovnik ne nalazi kao ugovorna strana već samo ispunitelj i dužnik. Po samoj prirodi

²⁸ Cvjetko, Jurica; *Ugovor o cesiji (ustupu tražbine) kao pravni institut obveznog prava s posebnim osvrtom na personalnu subrogaciju*; Pravnik, 2009. godine, vol. 43, br. 87, str. 151

²⁹ Vidi ZOO čl. 90. st. 1.

³⁰ Vidi ZOO čl. 90. st. 2.

³¹ Klarić, Petar; Vedriš, Martin; *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2014. godine, str. 448

³² Ibid., str. 449

³³ Vidi ZOO čl. 90. st. 2.

odnosa vjerovnik-dužnik proizlazi da u interesu vjerovnika nije osoba kao dužnik, već samo ispunjenje tražbine odnosno vraćanje duga.

Važno je naglasiti da personalna subrogacija koja pravnu osnovu ima u ugovoru ne nastupa samim sklapanjem, već je važan trenutak ispunjenja obveze od strane ispunitelja, na kojeg, u tom trenutku, prelaze sva prava i obveze vjerovnika. Niti u slučaju iz članka 90. st. 1. niti u slučaju iz članka 90. st. 2. nije potrebna nikakava obavijest niti suglasnost ijedne od strana (niti vjerovnika niti dužnika). Iz sudske praske navodi se presuda Vrhovnog suda u kojoj se navodi:

„...Prema odredbi čl. 299. st. 1. ZOO/91 (čl. 90. st. 1. ZOO, opa.a), u slučaju ispunjenja tuđe obveze svaki ispunitelj može ugovoriti sa vjerovnikom, prije ispunjenja ili prilikom ispunjenja, da ispunjeno potraživanje pređe na njega sa svim ili samo sa nekim sporednim pravima (subrogacija). ...Upravo postupajući u smislu citirane odredbe između X. d.o.o. kao vjerovnika i tužitelja kao ispunitelja sklopljen je Ugovor o ispunjenju sa subrogacijom od 22. ožujka 1995., a kojim Ugovorom se tužiteljica obvezala ispuniti tuženikovu obvezu kao dužnika prema X. d.o.o. R. kao vjerovniku, time da ispunjeno potraživanje pređe na nju. Tako sklopljen i izvršen ugovor o subrogaciji pravni je osnov temeljem kojeg je tužiteljica i ovlaštena tražiti isplatu utuženog iznosa od tuženika...“³⁴

U članku 91. ZOO-a uređena je zakonska personalna subrogacija, a do nje dolazi kada obvezu ispuni osoba koja ima neki pravni interes u tome, a samim ispunjenjem obveze na nju prelazi vjerovnikova tražbina sa svim sporednim pravima. Pravni interes može imati jamac. Da se radi o zakonskoj subrogaciji navodi i Županijski sud u Zadru navodeći:

„...kao založni dužnik (solidarni dužnik, odnosno jamac platac) i ispunio obvezu umjesto dužnika, ovdje tuženika, te su ispunjenjem na tužitelja, kao jamca, temeljem zakonske subrogacije prešla sva potraživanja vjerovnika sa svim njegovim pravima prema tuženiku.“³⁵

Zaključno, kod ugovorne personalne subrogacije na jednoj ugovornoj strani imamo ispunitelja, a s druge strane imamo ili vjerovnika ili dužnika, dok kod ugovora o ustupu tražbine imamo na jednoj ugovornoj strani starog vjerovnika, a na drugoj ugovornoj strani novog vjerovnika. Do ustupa vjerovnikove tražbine na novog vjerovnika dolazi sklapanjem ugovora, a do personalne subrogacije dolazi tek ispunjenjem dužne tražbine. Kako bi ustup tražbine odnosno sklopljeni ugovor proizveo svoj učinak, dužnik mora biti obaviješten o ustupu kako bi

³⁴ VRSH, Rev-3121/1999 od 18. veljače 2003.

³⁵ Gž -1187/2021-2 od 11. siječnja 2022. godine

znao prema kome treba ispuniti svoju obvezu. Važno je naglasiti da se ustup tražbine najčešće koristi u pomorskom osiguranju budući da je zakonom izričito propisana ta mogućnost. Pomorski zakonik ovlast ustupa tražbine daje samo osiguraniku i to prije nastanka štete iako su neki mišljenja kako ustup tražbine može i nakon nastanka osiguranog slučaja, no onda ne možemo govoriti o osiguraniku. Kod cesije ne postoji odštetni zahtjev prema trećoj osobi koja je odgovorna za šteti, a ni zahtjev za isplatom osigurnine. U pravu osiguranja važno je naglasiti kako će do cesije doći sporazumom odnosno ugovorom, a do personalne subrogacije *ex lege*, automatizmom.

3.2 Pravni učinci cesije u odnosu na subrogaciju

Ispunjenjem prethodno navedenih uvjeta i sklapanjem ugovora o ustupu tražbine, prijenosom tražbine na temelju zakona ili sudskom odlukom te obaviještavanju dužnika o ustupanju tražbine, nastupaju određeni pravni učinci.

Prvenstveno nastupaju određeni materijalnopравни učinci, a to su da je tražbina koju je dužnik odnosno cesus imao prema cedentu prestaje. Time cesus više nije u obvezi prema prvotnom vjerovniku, već prema novom vjerovniku odnosno cesionaru. U pravu pomorskog osiguranja osiguranik cesijom prenosi svoja prava na novog osiguranika. U tom slučaju radi se o prijenosu prava iz ugovora gdje novi osiguranik preuzima sva prava i dužnosti starog osiguranika (plaćanje premije, pravo na osigurninu u slučaju ostvarenja osiguranog rizika i sl.). Međutim, mogu se prenositi i pojedinačna prava iz ugovora o osiguranju (npr. polica osiguranja). Važno je naglasiti da je prijenos prije nastanka osiguranog slučaja specifično za pravo osiguranja.

Nadalje, nastupaju i neki procesnopravni učinci. Cedent više nije aktivno legitimirana osoba koja može od cesusa potraživati u postupcima naplatu tražbine, ali i naplatu svih sporednih potraživanja. Jednako tako, ugovor sklopljen između starog i novog vjervnika može predstavljati ovršnu ispravu, ako je ustupljena tražbina postala ovršna te ako je sklopljen u formi javnobilježničkog akta ili solemizirane privatne isprave koja sadržava i sve ostale sastojke ovršne isprave na temelju koje je cesionar ovlašten pokrenuti ovrhu protiv cesusa radi naplate

ustupljene tražbine.³⁶ Jednako tako, sve prigovore koje je imao cesus (osiguratelj) prema cedentu (osiguraniku) on ima i dalje, ali prema cesionaru (novom osiguraniku).

Za razliku od cesije, kod ugovorne personalne subrogacije materijalnopравни učinci nastupaju tek ispunjenjem, a ne sklapanjem samog ugovora. Ispunjenjem tražbine od strane ispunitelja prema vjerovniku dolazi do promjene na strani samih vjerovnika pa tako ispunitelj tek ispunjenjem stupa u pravni položaj dosadašnjeg vjerovnika. Kod subrogacije ne postoje nikakvi procesnorpravni učinci budući da je obveza ispunjena. Što se tiče sporednih potraživanja, kod ugovorne subrogacije prenose se samo ona sporedna prava koja su u ugovoru uređena. Još jedna od razlika između cesije i subrogacije je ta da kod zakonske subrogacije osiguranik ne odgovara za postojanje (veritet) i naplativost (bonitet) tražbine, dok kod cesije osiguranik koji je ustupitelj ipak odgovara jednako i za veritet i bonitet tražbine.

³⁶ Golub, Alen; *Promjene vjerovnika u obveznom odnosu cesijom i subrogacijom*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse: građansko, trgovačko, radno i procesno pravo u praksi, 2017. godine, vol. 24., str. 374

4 SUBROGACIJA U OSIGURANJU

Kao što je već rečeno, uz cesiju (ustup tražbine), subrogacija je način promjene obveznog odnosa na strani subjekata, i to u pravilu promjena na strani vjerovnika. Rimsko pravo nije poznavalo institut subrogacije, već su postojali drugi načini promjena subjekata. Iako je u rimskom pravu vrijedilo pravilo da nastanak obveznog odnosa započinje i završava između istih subjekata. Međutim, dinamičnost samih obveznih odnosa kako danas, tako i onda, zahtijevala je načine na koji bi takav obvezni odnos ipak promijenio svoj identitet na strani subjekata. Najčešće je u rimskom pravu do promjene na strani subjekta u obveznom odnosu dolazilo putem univerzalne sukcesije prilikom nasljeđivanja, ali budući da je takav način bio ograničen, bilo je potrebno pronaći druge načine prijenosa obveznih odnosa s jedne osobe na drugu. Jedan od načina bio je taj da je vjerovnik svog dužnika pozvao da obvezu koju ima prema njemu ispuni nekom drugom, dok bi obveza prema prvotnom vjerovniku utrnila. Drugi način bio je putem procesnog zastupanja. Ovaj na koga se tražbina imala prenijeti utužio bi tražbinu kao vjerovnikov zastupnik u procesu te bi pomoću pretorske formule s premještajem subjekata ishodio presudu na svoje ime.³⁷ Nešto kasnije, da bi se olakšala promjena u obveznom odnosu, razvila se *actio utilis* kojom je tražbinu mogao utužiti samostalno u svoje ime i neovisno o volji prijašnjeg vjerovnika.³⁸ Tek je *Code civil*, na poticaj francuske teorije, prvi puta počeo spominjati institut subrogacije.³⁹

Na našim prostorima, institut subrogacije spominje tek Zakon o obveznim odnosima iz 1978. godine kojeg je Republika Hrvatska preuzela u svoje zakonodavstvo s gotovo identičnim odredbama. Međutim, prijeporno je bilo je li se radilo o ispunjenju same obveze ili o promjeni na strani subjekata u obveznom odnosu. Preuzeti Zakon o obveznim odnosima iz 1991. godine⁴⁰ subrogaciju smješta u Glavu IV. kod ispunjenja obveza pod naslovom „Ispunjenje sa subrogacijom“. Pod Glavom XXVII. koja govori o osiguranju, a pod Odsjekom 6. koji govori o prijelazu osiguranikovih prava prema odgovornoj osobi na osiguratelja smještena je subrogacija. Ipak, ni jedna odredba u članku 939. Zakona o obveznim odnosima iz 1991. godine ne govori o subrogaciji kao načinu ispunjenja obveze na temelju ugovora o osiguranju. Tek je izmjena Zakona o obveznim odnosima iz 2005. godine subrogaciju smjestila u Glavu VI. pod

³⁷ Horvat, Marijan; *Rimsko pravo*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2002. godine, str. 311

³⁸ *Ibid.*, str. 312.

³⁹ Matijević; *Pravo subrogacije osiguratelja*, op. cit., str. 10

⁴⁰ Narodne novine, br. 53/1991, 73/1991, 3/1994, 111/1993, 107/1995, 7/1996, 91/1996, 112/1999, 88/2001.

naslovom „Promjene u obveznom odnosu“ odmah nakon odredba koje uređuju cesiju, jednako kao i prema važećem ZOO-u, što je zapravo pravilno mjesto u zakonu.

4.1 Pravna osnova osigurateljevog prava subrogacije (regres)

Odredbe od članka 90. pa do članka 95. ZOO-a spomenute u poglavlju 3. odnose se na niz obveznih odnosa u kojima može doći do personalne subrogacije. Međutim, zbog prirode odnosa u pravu osiguranja bilo je potrebno zakonom propisati zakonsku personalnu subrogaciju i kod sklapanja ugovora o osiguranju. Međutim, važno je naglasiti kako je personalna subrogacija moguća samo kod odštetnih osiguranja odnosno imovinskih osiguranja. Personalna subrogacija moguća je i kod osiguranja od posljedica nesretnog slučaja i u ograničenoj mjeri kod osiguranja od odgovornosti. U pravnom se poslu osiguranja pojmom „subrogacija osiguratelja“ označuje pravo osiguratelja da isplatom osigurnine stupi u osiguranikovu pravnu poziciju prema trećim odgovornim osobama u vezi sa štetom za koju je isplaćena osigurnina.⁴¹ Nesporno je da je osiguratelj taj koji ima pravni interes što potvrđuje odredba iz članka 963. stavka 1. ZOO-a navodeći da isplatom naknade iz osiguranja prelaze na osiguratelja, **po samom zakonu**, do visine isplaćene naknade, sva osiguranikova prava prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za štetu. Ovime osiguranik gubi prava koja ima prema štetniku, dok njegov osiguratelj, ispunjenjem svoje obveze (isplata osigurnine) stječe njegova prava. U navedenom članku uređuje se i situacija u kojoj osiguranik onemogućava prijelaz prava subrogacije na svog osiguratelja, ali i situaciju kada je prijelaz osiguranikovih prava na osiguratelja isključen. Navedene situacije će kroz sljedeća poglavlja biti detaljnije obrazložene.

Valjalo bi naglasiti kako je česta praksa osiguravajućih društava u njihovim općim uvjetima osiguranja navoditi odredbe kojima se propisuje personalna (ugovorna) subrogacija. Međutim, budući da je zakonom propisano da do personalne subrogacije dolazi isplatom naknade iz osiguranja, takvo propisivanje je zapravo nepotrebno.

Međutim, nije ZOO jedini koji osiguratelju daje pravni interes za prijelaz osiguranikovih prava *ex lege*. ZOOP također govori o zakonskoj personalnoj subrogaciji te navodi da društvo za osiguranje koje je nadoknadilo štetu oštećenoj osobi ili platilo osigurani iznos, a na temelju ZOOP-a nije bilo u obvezi, ima pravo na naknadu od osobe koja je odgovorna za štetu i to

⁴¹ Pavić, Drago; *Pomorsko imovinsko pravo*, Split, Književni krug, 2006. godine, str. 466.

isplaćenog iznosa štete, kamate i troškova.⁴² Valja naglasiti kako se ovdje radi o situaciji kada ugovor o osiguranju nije bio sklopljen, a sam zakon nameće obvezu Hrvatskom uredu za osiguranje plaćanja naknade štete oštećeniku, ali i daje pravo na postavljanje regresnog zahtjeva prema štetniku.

Pomorski zakonik također u odredbi 397. st. 2. govori o personalnoj subrogaciji i navodi da ako je prije diobe fonda ograničene odgovornosti osoba koja odgovara, ili njezin osiguratelj namirila neto tražbinu prema tom fondu, ta osoba se subrogira do iznosa koji je uplatila, u prava koja bi tako namirena osoba mogla koristiti prema ovom dijelu Zakonika. Jednako tako, članak 723. st. 1. PZ-a, koji uređuje zakonsku personalnu subrogaciju kod ugovora o pomorskom osiguranju navodi, da isplatom naknade iz osiguranja sva prava osiguranika prema trećim osobama, nastala u vezi sa štetom za koju je isplaćena naknada, prelaze na osiguravatelja, ali najviše do isplaćene svote.

Zakonsku personalnu subrogaciju uređuje i Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju navodeći da je Zavod obavezan zahtijevati naknadu prouzročene štete od osobe koja je prouzročila bolest, ozljedu ili smrt osigurane osobe.⁴³

Dakle, u općem dijelu ZOO-a uređuje se ugovorna personalna subrogacija te zakonska personalna subrogacija. U odsjeku 27. koji govori o ugovoru o osiguranju, a pod osiguranjem imovine uređuje se *ex lege*, zakonska personalna subrogacija. Da zakonodavac nije uređio zakonsku personalnu subrogaciju u dijelu ZOO-a koji govori o ugovoru o osiguranju imovine, osiguratelj bi morao sa svakim svojim osiguranikom sklopiti ugovor o ustupu tražbine odnosno ugovor o cesiji. Propisivanjem zakonske personalne subrogacije zakonodavac je priznao pravni interes osiguratelju kako bi se on na najlakši način namirio budući da je na temelju ugovora o osiguranju ispunio svoju obvezu, ali time i platio tuđi dug.

Trebalo bi skrenuti pažnju i na situaciju kada do personalne subrogacije dolazi, ali se osiguratelj ili osiguranik ili štetnik nalazi u drugoj državi. Pravo Europske unije dio su pravnih sustava 27 zemalja, ali jednako toliko je različitih pravnih sustava. Generalno, države slično uređuju personalnu subrogaciju, međutim, u praksi može izazvati probleme zbog različitih uvjeta i pretpostavaka. Rješavanju takvih prepreka prionula je jedna projektna grupa (Project Group “Restatement of European Insurance Contract Law”) i predložila principe (načela) europskog ugovornog prava osiguranja (Principles of European insurance contract law,

⁴² Vidi ZOOP čl. 14.

⁴³ Narodne novine NN 80/13, 137/13, 98/19, 33/23, u daljnjem tekstu: ZOZO, vidi čl. 136. st. 1.

PIECL).⁴⁴ Uz ostalo, predloženo je i pravno uređenje prava subrogacije u kojem bi osiguravatelj imao pravo iskoristiti pravo subrogacije prema trećoj odgovornoj osobi, ali samo do visine naknade isplaćene osiguraniku. Nadalje, osiguranik bi time izgubio svoje pravo na naknadu u pogledu štete budući da se on odriče takvog prava u korist osiguravatelja. Jednako kao i kod nas, nakon stupanja u pravnu poziciju svog osiguranika, osiguratelj nema pravo korištenja prava subrogacije prema članu kućanstva osiguranika ili ugovaratelja osiguranja, osobi koja je u sličnoj društvenoj vezi s ugovarateljem ili osiguranikom, ili ako osoba radi kod osiguranika ili ugovaratelja osiguranja, osim, naravno, ako je osiguranik ili ugovaratelj osiguranja postupao namjerno ili s krajnjom nepažnjom, a osiguratelj to dokaže. Posljednje, osiguratelj ne može ostvariti svoje pravo subrogacije na štetu svog osiguranika. Iako takva predložena pravila nisu obvezujuća niti su izvor prava, možda bi bilo svrsishodno u pravo Europske unije donijeti takva pravila radi lakšeg ostvarivanja prava kako osiguratelja, tako i osiguranika.

4.2 Forma i pretpostavke nastanka subrogacije

Za prijelaz osiguranikovih prava prema odgovornoj osobi na osiguratelja nije potrebna neka radnja ni jedne strane. Do prijelaza prava dolazi *ex lege*. To bi značilo kako za prijelaz osiguranikovih prava na osiguratelja nije potreban pristanak ili obavijest štetnika za razliku od cesije kod koje je cedent dužan obavijestiti dužnika o izvršenom ustupanju. Međutim, potrebno je naglasiti kako bi obavještavanje štetnika ipak bilo poželjno s obzirom na to da štetnik može naknaditi štetu oštećenom (osiguraniku osiguratelja) te bi time subrogacija bila nemoguća.

Ipak, kako bi moglo doći do subrogacije *ex lege* moraju biti ispunjene određene pretpostavke. Članak 963. stavak 1. ZOO-a određuje da isplatom naknade iz osiguranja prelaze na osiguratelja, po samom zakonu, do visine isplaćene naknade, sva osiguranikova prava prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za štetu. Na temelju ugovora o osiguranju osiguratelj se obvezuje ugovaratelju osiguranja isplatiti osiguraniku ili korisniku osiguranja (u slučaju životnih osiguranja) osigurninu ako nastane osigurani slučaj, a ugovaratelj se osiguranja obvezuje osiguratelju platiti premiju osiguranja.⁴⁵ Prvenstveno, osiguratelj mora ispuniti svoju obvezu iz ugovora o osiguranju, a to je isplata naknade osiguraniku ako nastane osigurani slučaj. Ako je uz prethodno navedeno, za nastanak osiguranog slučaja odgovorna treća osoba

⁴⁴ Project Group “Restatement of European Insurance Contract Law”; *Principles of European insurance contract law*, Article 10:101 Subrogation, 2015. godine, str. 30

⁴⁵ Vidi ZOO čl. 921.

(štetnik) koja je odgovorna prema oštećenoj osobi (osiguraniku) dolazi do personalne subrogacije *ex lege* odnosno prijelaza prava osiguranika prema odgovornoj osobi (štetniku) na osiguratelja.

Dakle, potrebno je da su kumulativno ispunjena sljedeća dva uvjeta: 1. **osiguratelj mora platiti osiguraniku naknadu iz sklopljenog ugovora o osiguranju** te 2. **treća osoba koja je odgovorna za štetu**. Iste pretpostavke naveo je i Županijski sud u Varaždinu navodeći da:

„Isplatom naknade iz osiguranja prešla su na osiguravatelja po samom Zakonu do visine isplaćene naknade sva prava osiguranika (banke) koje je imao prema osobi (korisniku kredita) koja je odgovorna za štetu, budući ista nije po ugovoru o kreditu ispunila svoju obvezu odnosno nije vratila kredit, zbog čega je i nastao osigurani slučaj“.⁴⁶

Gotovo identično, određuje i Pomorski zakonik. Prema članku 723. stavku 1. određeno je da isplatom naknade iz osiguranja sva prava osiguranika prema trećim osobama, nastala u vezi sa štetom za koju je isplaćena naknada, prelaze na osiguravatelja, ali najviše do isplaćene svote. Prema prethodno navedenom članku zaključuje i Visoki trgovački sud navodeći:

„On je svom osiguraniku kao vlasniku oštećene jedrilice na temelju ugovora o kasko osiguranju 24. studenoga 2008. isplatio osigurninu u utuženom iznosu od 25.665,00 EUR. Tužitelj je na temelju te isplate zakonskom subrogacijom stupio u pravni položaj svog osiguranika, kao vjerovnik s tim potraživanjem prema tuženiku.“⁴⁷

4.3 Opseg i visina prava koja prelaze na osiguratelja

Na temelju sklopljenog ugovora o osiguranju, osiguranik se obvezuje plaćati premiju, a osiguratelj isplatiti osigurninu u slučaju ostvarenja osiguranog slučaja. Ako je za ostvarenje osiguranog slučaja odgovorna treća osoba, osiguratelj isplaćuje ugovorenu osigurninu i stupa u pravni položaj svog osiguranika radi regresnog zahtjeva prema štetniku. Stupanjem u pravni položaj svog osiguranika stječe ona ista prava koja je imao osiguranik. Postavlja se pitanje koja su to prava, koji je njihov opseg te do koje visine osiguratelj može potraživati isplaćenu osigurninu.

⁴⁶ GŽ-811/2009-2 od 18. siječnja 2010. godine

⁴⁷ PŽ 802/2013-3 od 29. srpnja 2017. godine

U odštetnim osiguranjima (osiguranja imovine) u kojima osiguratelj isplaćuje osigurninu u slučaju ispunjenja ugovorenog i osiguranog slučaja, međutim, bitno je odrediti što se to točno osigurava i do kojeg iznosa. Kada govorimo o opsegu tada mislimo na onu stvarnu štetu koju osiguranik ima nakon štetnog događaja. Naravno, osiguranika ne sprječava ugovoriti i naknadu za izmaklu korist, ali time će naravno i premija biti veća.

Kada govorimo o visini tada mislimo na iznos štete koju je osiguranik pretrpio štetnim događajem. Kako je već navedeno, temeljna značajka stupanja u pravnu poziciju osiguranika je da osiguratelj stječe osiguranikova prava potraživanja naknade štete od trećih osoba u cijelosti ili dijelom odgovornih za nastanak štete za koju je isplaćena osigurnina.⁴⁸ Naime, bitno je koliku je naknadu osiguratelj isplatio svom osiguraniku, odnosno što je točno bilo uređeno ugovorom. Ispunitelj na kojega je prešla tražbina ne može zahtijevati od dužnika više nego što je isplatio vjerovniku.⁴⁹ Odnosno, osiguratelj ne može od štetnika kao odgovorne osobe zahtijevati više nego što je isplatio svome osiguraniku. Međutim, postavlja se još jedno pitanje, a to je li u takvo potraživanje od strane osiguratelja uračunato i utvrđivanje same nastale štete ili je to ipak iznos stvarne štete koju je pretrpio osiguranik. Niti u teorji, a ni u praksi ne postoji odgovor na ovo pitanje, međutim, nesporno je da osiguratelju pripada pravo potraživanja kamata na isplaćenu svotu osigurnine, i to od dana isplate iste. Potraživanje kamata na isplaćenu osigurninu je sporedno pravo koje također prema zakonskim odredbama prelazi na osiguratelja. Jednako tako odlučio je Vrhovni sud Republike Hrvatske u povodu revizije navodeći:

„Osiguratelj ima pravo od štetnika zahtijevati kamate na svotu isplaćene naknade od dana kada je izvršio isplatu svome osiguraniku, budući se ne radi o novom pravnom odnosu, odnosno o novoj tražbini između tužitelja i tuženih u odnosu na tražbinu oštećenoga odnosno osiguranika prema tužitelju odnosno osiguratelju, već je to po svom sadržaju isti pravni odnos, te ne dolazi u obzir računanje zateznih kamata od dana kada je tužitelj odnosno osiguratelj pozvao tužene odnosno štetnike platiti ono što je on platio oštećenome po osnovu osiguranja jer isplatom na tužitelja osiguratelja osiguraniku nije prešlo neko novo pravo, već je to pravo istog sadržaja koje je imao i osiguranik.“⁵⁰

Isto tako, još jedan zaključak se može izvući iz navedene presude Vrhovnog suda, a to je kako je pravo subrogacije iz koje osiguratelj vuče svoje pravo regresa je zapravo izvedeno

⁴⁸ Pavić, Drago; *Subrogacija osiguratelja*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 1993. godine, vol. 30, br. 1., str. 55

⁴⁹ Vidi ZOO čl. 94.

⁵⁰ VSRH, Rev 1241/1996-2 od 7. rujna 2000. godine

pravo. Iz toga slijedi kako osiguratelj ne može dobiti više no što je isplatio, odnosno ne može se „obogatiti“ na ime stečenih prava jednako kako se niti osiguranik ne smije „obogatiti“ na ime osigurnine. Izvor njegove zarade u svakom pojedinom sklopljenom ugovoru je premija, a nikako ne odštetni zahtjev prema štetniku.

Međutim, nastup osiguranog slučaja nije jedini uvjet koji se mora ostvariti kako bi osiguratelj ispunio svoju obvezu isplate osigurnine. Osiguranik je dužan poduzeti propisane, ugovorene i sve ostale razborite mjere potrebne da se spriječi nastanak osiguranog slučaja, a ako osigurani slučaj nastupi, dužan je poduzeti sve što je razborito i u njegovoj moći da se ograniče njegove štetne posljedice.⁵¹ Osiguratelj je dužan naknaditi troškove, gubitke, a i druge štete prouzročene pokušajem da se otkloni neposredna opasnost nastupanja osiguranog slučaja, te pokušajem da se ograniče njegove štetne posljedice, pa i onda ako su ti pokušaji ostali bez uspjeha, pod pretpostavkom da je postupljeno u skladu s prethodnom odredbom ili po nalogu, odnosno uz suglasnost osiguratelja.⁵² Ako se u konkretnom slučaju dogodi situacija da je osiguranik stvarno imao i štetu prilikom poduzimanja prethodno navedenih mjera, osiguratelj je dužan isplatiti i tu naknadu bez obzira prelazi li taj iznos sami iznos osigurnine koja se ima isplatiti. Međutim, vrijedi i obrnuto, u slučaju da osiguranik ne ispunji svoju dužnost, obveza osiguratelja smanjuje se za onoliko za koliko je nastala šteta veća zbog neispunjenja obveze.

Nadalje, nije rijetko da se osiguranici vrijednost osiguranog predmeta procjene većem iznosu nego što vrijedi nadajući se većem iznosu osigurnine ili pak manjem kako bi plaćali manju premiju. Na primjer, prilikom sklapanja ugovora o osiguranju imovine ili ugovora o pomorskom osiguranju, ugovaratelj osiguranja (osiguranik) ugovori osiguranu svotu veću nego što je stvarna, tržišna vrijednost, na primjer kuće ili jahte. U slučaju ispunjenja osiguranog slučaja, osiguranik neće dobiti osiguranu svotu budući da je stvarna vrijednost kuće ili jahte manja, a samim time i nastala šteta. Naravno, ako se radi o slučajnom, nenamjernom postupanju osiguranika, tada se može zahtijevati sniženje osigurane svote, ali i premije. Međutim, radi li se o namjernom, prijevarnom postupanju osiguranika ili osiguratelja, tada se može zahtijevati poništaj takva ugovora. Takav slučaj se, u teroriji, naziva nadosiguranje.

Drugi slučaj je kada je vrijednost osigurane stvari u trenutku osiguranog slučaja, na primjer već navedene kuće ili jahte, veća od osigurane svote. Tada se osigurnina smanjuje razmjerno vrijednosti osigurane stvari u trenutku osiguranog slučaja. Ovdje vrijedi načelo

⁵¹ Vidi ZOO čl. 950. st. 1.

⁵² Vidi ZOO čl. 950. st. 2.

proporcionalnosti odnosno razmjernosti. Na primjer, ugovorena vrijednost jahte je 400.000,00 EUR, a osigurana svota osiguranja je 200.000,00 EUR. Ostvario se osigurani slučaj (na primjer požar). Požar je zahvatio prednji dio jahte te je ona djelomično oštećena. Nesporni iznos visine štete i osnova za osigurateljevu obvezu isplate osigurnine je 120.000,00 EUR. Postavlja se pitanje koliki je iznos naknade koju osiguratelj mora isplatiti osiguraniku za pretrpljenu štetu na jahti. U ovom slučaju primjenjuje se formula gdje iznos osigurnine odnosno svote osiguranja dijelimo s iznosom vrijednosti osigurane stvari čime dobivamo 0,5 ($120.000,00 / 200.000,00$). Time je osiguratelj dužan isplatiti polovinu od iznosa štete koji je između njih nesporan, a to je 60.000,00 EUR. Takav slučaj se u praksi naziva podosiguranje.

Zaključno, osiguratelju nakon što isplati osigurninu i stekne pravno na regres na temelju zakonske personalne subrogacije, može od štetnika zahtjevati povrat naknade koju je on isplatio osiguraniku odnosno oštećenom. Ujedno, osiguratelju pripadaju i pravo na kamate na isplaćenu osigurninu od dana isplate te troškovi.

4.4 Konkurencija osiguranikovih prava na naknadu štete i osigurateljeva prava na subrogaciju (regres)

Štetni događaj koji štetnik učini prema oštećeniku može posljedično imati dva zahtjeva. Jedan je zahtjev prema štetniku za naknadu štete prema pravilima građanskog prava o odgovornosti za štetu, a drugi prema osiguratelju na temelju sklopljenog ugovora o osiguranju, ako naravno postoji.

Prema već izloženom u ovom radu može se zaključiti kako kumulacija zahtjeva za naknadu štete i zahtjeva prema osiguratelju ne dolazi u obzir. Jedno od načela prava osiguranja je zabrana obogaćenja. Postavljanjem dva identična zahtjeva, odnosno zahtjev za naknadu iste štete, oštećenik bi se dva puta naplatio odnosno namirio bi se u većem iznosu nego što iznosi šteta koju je pretrpio. Da se zaključiti da zahtjev prema osiguratelju za nastalu štetu ako postoji ugovor o osiguranju isključuje zahtjev za naknadu štete prema štetniku prema pravilima građanskog prava, i obrnuto.

Isto tako, osiguraniku se ne daje pravo naknade štete iako njegov osiguratelj nije iskoristio svoje pravo regresa na temelju zakonske subrogacije. Jednako tako zaključuje i Visoki trgovački sud navodeći:

„...Isplatom osigurnine tužitelju u iznosu od 9.460,48 GBP na njegovog osiguratelja su po sili zakona prešla tužiteljeva (oštećenikova) prava, koja je imao u odnosu na konkretnu štetu, ali samo do visine tako isplaćenog iznosa. Ne postoji dužnost osiguratelja da se koristi pravom stečenim subrogacijom, ali pasivnost tužiteljevog osiguratelja u korištenju tim pravom ne daje za pravo ovdje tužitelju i pored subrogacije nastaviti se koristiti pravima koja su subrogacijom prešla s njega na njegovog osiguratelja i koje stoga on više nema...“.⁵³

Nadalje, takvo postupanje oštećenog dovelo bi i do povrede odštetnog načela kao glavnog načela kod imovinskih osiguranja odnosno kod odštetnih osiguranja prema kojem iznos osigurnine ne može biti veći od štete koju je osiguranik pretrpio nastupanjem osiguranog slučaja. Međutim, nekorištenjem jednog od načina (nepostavljanja niti jednog od zahtjeva) namirenja došlo bi do neodgovornosti štetnika za učinjenu štetu.

Zbog takve moguće situacije, uvedeno je u pravo osiguranja pravo zakonske personalne subrogacije, a na temelju nje pravo regresa osiguratelja. Tako će isplatom osigurnine, po samom zakonu, na osiguratelja prijeći pravo zahtjeva naknade štete prema štetniku. U slučaju da ne postoji ovakvo uređenje, a izostankom postavljanja tužbenog zahtjeva za naknadu štete u parničnom postupku, osiguratelj bi bio prisiljen putem cesije zahtijevati ustup tražbine sa svim prethodno navedenim uvjetima⁵⁴, što bi dakako otežalo osiguratelju samu naplatu naknade koju je isplatio.

Međutim, može se desiti situacija da iako je osiguratelj isplatio osigurninu, ona nije u skladu s pretrpljenom štetom, odnosno ona je manja od pretrpljene štete. Prijelaz prava s osiguranika na osiguratelja ne može biti na štetu osiguranika, pa ako je naknada koju je osiguranik dobio od osiguratelja iz bilo kog uzroka niža od štete koju je pretrpio, osiguranik ima pravo da mu se iz sredstava odgovorne osobe isplati ostatak naknade prije isplate osigurateljeve tražbine po osnovi prava koja su prešla na njega.⁵⁵ Ovom odredbom određuje se da personalna subrogacija ne može ići na štetu oštećenog odnosno osiguranika pa samim time ako je isplaćena osigurnina manja od štete koju je on pretrpio, on ima pravo od štetnika zahtijevati naknadu ostatka prije nego što se osiguratelj putem regresnog zahtjeva namiri od štetnika odnosno odgovorne osobe. Razlog zbog čega bi iznos osigurnine bio manji od štete može ležati, na primjer, u ugovorenim franšizama ili podosiguranju.

⁵³ Pž-7238/02-4 od 7. rujna 2005. godine.

⁵⁴ Vidi pod naslov „Cesija i subrogacija“.

⁵⁵ Vidi ZOO čl. 963. st. 3.

Jednako tako, treba napomenuti kako je interes osiguranika odnosno njegovih zahtjeva ispred osigurateljeva prava subrogacija odnosno prava regresa. Kod obveznih osiguranja ugovara se određena svota do koje osiguratelj odgovara u slučaju ostvarenja osiguranog slučaja. Međutim, u praksi se može desiti da stvarna šteta (materijalna i/ili nematerijalna) bude veća od one ugovorene. Na primjer, kod osiguranja od autoodgovornosti štetnik je prouzročio štetu u kojoj je oštećeni pretrpio štetu na vozilu, ali i teške tjelesne ozljede. Oštećeni ima kasko osiguranje vozila. Njegov kasko osiguratelj isplati štetu po kasko osiguranju. Prema štetniku polažu zahtjev oštećeni za štetu zbog ozljeda i kasko osiguratelj za kasko isplaćenu štetu. Osigurana svota nije dovoljna za isplatu oba zahtjeva. Prednost će imati osiguranik sa svojim odštetnim zahtjevom. Tek ako nešto od osigurane svote ostane nakon toga, moći će osiguratelj realizirati u svoju korist.⁵⁶

Zaključno, zbog načela zabrane obogaćenja i odštetnog načela kod odštetnih osiguranja oštećenik ne može postaviti dva identična zahtjeva, zahtjev za naknadu štete u parničnom postupku prema pravilima građanskog prava i zahtjev za isplatom osigurnine od osiguratelja. U slučaju da je ugovorena „limitirana“ osigurnina koja nije dostatna za namirenje stvarne štete, oštećenik može, za one zahtjeve za koje nije dobio naknadu i za onaj iznos koji „nedostaje“ do stvarno pretrpljene štete, potraživati od štetnika.

4.5 Odgovornost osiguranika za onemogućavanje prava subrogacije i isključenje prava na subrogaciju

Već je rečeno kako ispunjenjem određenih uvjeta dolazi do personalne subrogacije. Međutim, u određenim okolnostima, bez obzira na ispunjenje uvjeta, neće doći do personalne subrogacije osiguratelja.

Jedan od načina na koji neće doći do subrogacije je onemogućavanje od strane osiguranika prijelaza njegovih prava na osiguratelja. Takvo ograničavanje prijelaza prava na osiguratelja ima određene posljedice. Članak 963. st. 2. određuje da ako je krivnjom osiguranika onemogućen ovaj prijelaz prava na osiguratelja, u potpunosti ili djelomično, osiguratelj se oslobađa u odgovarajućoj mjeri svoje obveze prema osiguraniku. Kako je već navedeno, osiguratelj isplatom osigurnine odnosno naknade stupa u pravnu poziciju osiguranika. Međutim, u vremenskom razdoblju od isplate osigurnine do regresnog potraživanja od štetnika,

⁵⁶ Ćurković, Marijan; *Pravo regresa (subrogacije) osiguratelja*, Pravo u gospodarstvu, vol. 39., br. 6., str. 100.

štetnik može isplatiti naknadu oštećeniku. U takvom slučaju štetnik nije oslobođen od osigurateljevog regresnog potraživanja budući da je naknadio štetu osobi koja nije pasivno legitimirana, a to je osiguranik odnosno oštećenik. U slučaju da štetnik naknadi učinjenu štetu osiguraniku prije nego što je osiguratelj stupio u pravnu poziciju osiguranika, a osiguratelj u **neznanju** također isplati naknadu na koju je obvezan prema ugovoru, osiguratelj ne stječe pravo regresa od štetnika budući da je štetnik svoju obvezu ispunio prije nego što je nastupila subrogacija. Jedino što osiguratelju u takvoj situaciji preostaje je u postupku potraživati od svog osiguranika ono što je isplatio.

Na temelju zakonske odrebe članka 963. st. 2. ZOO-a može se zaključiti da će osiguranik biti odgovoran prema svome osiguratelju isključivo ako je svojom krivnjom ili nepažnjom onemogućio ostvarenje prava subrogacije, a time i regresa svog osiguratelja. Ono što osiguratelj mora dokazati je krivnja svog osiguranika, a posljedica da uistinu dokaže njegovu krivnju je oslobođenje u odgovarajućoj mjeri svoje obveze iz ugovora, odnosno isplate osigurnine.

Međutim, osiguratelj prije nego što je izvršio svoju obvezu ne zna za onemogućavanje prijelaza prava s osiguranika na njega, pa se postavlja pitanje kako će se on osloboditi obveze isplate osigurnine ako ju je on već ispunio. Ipak, u ovakvim situacijama u kojima osiguranik dobi dvije naknade za istu štetu, on je prekršio svoju obvezu, a to je čuvanje interesa svog osiguratelja.

Nadalje, uz osiguranikovo sprječavanje prijelaza osiguranikovih prava na osiguratelja postoji situacija kada je personalna subrogacija u pravilu, u potpunosti isključena. Iznimno od pravila o prijelazu osiguranikovih prava na osiguratelja, ta prava ne prelaze na osiguratelja ako je štetu prouzročila osoba u srodstvu u pravoj liniji s osiguranikom ili osoba za čije postupke osiguranik odgovara, ili koja živi s njim u istom kućanstvu, ili osoba koja je radnik osiguranika, osim ako su te osobe štetu uzrokovale namjerno.⁵⁷ Pravo regresa, a samim time i subrogacije, isključeno je kad bi pogodio samog osiguranika.⁵⁸ Osiguratelj gubi svoje pravo potraživanja onda kada sam osiguranik ne bi od određenih osoba potraživao naknadu štete. Time je ispunjeno staro načelo *nemo contra se subrogasse consetur*.

Međutim, pravo regresa osiguratelj će ipak imati u slučaju da su osobe navedene u gore navedenom stavku štetu uzrokovale namjerno što je razumljivo budući da bi u suprotnom osiguratelj trpio ogromne posljedice. Dakako, takva odredba u skladu je s načelom savjesnosti

⁵⁷ Vidi ZOO čl. 963. st. 4.

⁵⁸ Ćurković, op. cit. str. 101.

i poštenja. Ipak, za analizirati je dio odredbe koja određuje da je pravo subrogacije isključeno ako je štetu učinila osoba koja živi s osiguranikom u istom kućanstvu. Takvo određenje dovodi do problema u praksi budući da neke osobe koje žive u istom kućanstvu nisu nužno u odnosu uzdržavanja. Međutim, analizom odredaba ZOO-a, ali i drugih propisa kojima se uređuje pravo osiguranja, ne postoji definicija kojom bi se označile osobe ili odnosi između osoba koje bi mogli smatrati da se nalaze u zajedničkom kućanstvu. Ipak, kako je već navedeno, važno je definirati osobe koje se smatraju članovima zajedničkog kućanstva budući da odredba članka 963. stavka 4. upućuje na isključenje prava regresa prema osobama koji su članovi zajedničkog kućanstva. Takvu definiciju daje nam jedna podzakonski akt, a to je Pravilnik o uvjetima i postupku ostvarivanja prava na jednokratnu novčanu pomoć⁵⁹ koji zajedničko kućanstvo definirano je na sljedeći način: „članovima zajedničkog kućanstva, u smislu ovoga Pravilnika, smatraju se sve osobe, bez obzira na srodstvo, koje zajedno stanuju na istoj adresi prebivališta u stambenom prostoru, zajedno privređuju i troše ostvarene prihode, te zajedno koriste pokretnine i nekretnine za podmirenje osnovnih životnih potreba i bračni drugovi (osim ako je pokrenut brakorazvodni postupak).“ Dio odredbe iz članka 963. st. 4., a koji utvrđuje da je osiguratelju isključeno pravo regresa prema osobama koje žive u zajedničkom kućanstvu ne bi se primjenjivala, na primjer, na studente koji stanuju zajedno budući da oni svoje prihode troše odvojeno, svako za sebe.

Također, dio odredbe koja uređuje da osiguratelj nema pravo na regres prema osobi koja je radnik osiguranika. Prije nego se primjeni navedena odredba, potrebno je utvrditi je li štetnik radnik osiguranika (oštećenog) prema materijalnopравnim normama radnog prava. Na primjer, do subrogacije će ipak doći ako osoba nema sklopljen ugovor o radu i time se ne smatra radnikom osiguranika. Jednakog je mišljenja i Vrhovni sud u povodu revizije u kojoj navodi:

„Prema odredbi čl. 939. st. 4. ZOO isplatom naknade iz osiguranja ne prelaze na osiguratelja prava prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za štetu, ako je štetu uzrokovala, između ostalih, osoba koja je radnik osiguranika. Iz citirane odredbe slijedi da je za njezinu primjenu odlučno, je li tuženik u vrijeme nastanka štete bio radnik osiguranika. Odlučujući o sporu, sudovi su utvrdili da je tuženik na dan štetnog događaja, kad je upravljao vozilom osiguranika i uzrokovao prometnu nezgodu u kojoj je to vozilo oštećeno, bio u radnom odnosu s T. P., da s osiguranikom nije imao sklopljen ugovor o radu, te da je nakon štetnog događaja nastavio raditi u T. P., odnosno da nikad nije sklopio ugovor o radu s osiguranikom.

⁵⁹ NN 56/2022, u daljnjem tekstu: Pravilnik

Na temelju tako utvrđenih činjenica, sudovi su pravilno ocijenili da tuženik na dan štetnog događaja nije bio radnik osiguranika...Kraj činjenice da je tuženik na dan štetnog događaja bio u radnom odnosu s T. P., te da je i nakon štetnog događaja nastavio raditi kod istog poslodavca, osnovano se može zaključiti da na dan štetnog događaja nije s osiguranikom imao sklopljen ugovor o radu, odnosno zasnovan radni odnos i da nije bio njegov radnik u smislu citirane odredbe čl. 8. st. 1. ZR, te da ne postoje pretpostavke za primjenu odredbe iz čl. 939. st. 4. ZOO. Okolnost što je tuženik odnosnog dana faktično obavljao posao za osiguranika, ne daje mu svojstvo radnika u smislu citiranih propisa.⁶⁰

Nadalje, još jedan od razloga isključenja prava subrogacije, pa time i regresa osiguratelja je postojanje osiguranja od odgovornosti osoba navedenih u članku 963. st. 4. ZOO-a. Ali ako je neka od osoba spomenutih u stavku 4. ovoga članka bila osigurana, osiguratelj može zahtijevati od njezina osiguratelja naknadu iznosa koji je isplatio osiguraniku.⁶¹ Odredba toga stavka najčešće dolazi do primjene kad članovi obitelji imaju svaki svoje vozilo, a osigurani su kod različitih osiguratelja.⁶² U slučaju udara ili sudara, kasko osiguratelj ima pravo regresa prema štetnikovom osiguratelju, iako prema samom štetniku ne bi imao pravo regresa.⁶³ S jedne strane imamo aktivnu i svjesnu radnju osiguratelja kojom on onemogućava osiguratelja da nakon svoje ispunjene obveze vrati od odgovorne osobe ono što je isplatio, a s druge strane imamo zakonom propisane slučajeve, odnosno taksativno nabrojane osobe prema kojima osiguratelj nikako ne može potraživati naknadu isplaćene osigurnine budući da ni sam osiguranik ne bi od njih potraživao sudskim putem naknadu štete. Ipak će i prema takvim osobama osiguratelj moći potraživati naknadu ako dokaže da su takve osobe svojom namjerom učinile štetu njegovu osiguraniku. Isto tako, osiguratelj će se moći namiriti i kada su takve osobe osigurane od odgovornosti, što opet zakon izričito propisuje.

Zbog specifičnosti pomorskog osiguranja, Pomorski zakonik nešto drugačije propisuje osiguranikovo onemogućavanje prijelaza prava na osiguratelja nametanjem obveza koje prvotno mora ispuniti osiguranik kako bi ipak osiguratelj njemu isplatio osiguranu svotu. U članku 719. stavku 1. Pomorskog zakonika propisano je da je osiguranik dužan za vrijeme trajanja osiguranja voditi brigu o osiguranom predmetu pažnjom dobrog privrednika i ne poduzimati ništa što bi onemogućilo ostvarivanje prava na naknadu štete od osobe odgovorne

⁶⁰ VSRH, Rev 689/05-2 od 31. svibnja 2006. godine

⁶¹ Vidi ZOO čl. 963. st. 5.

⁶² Ćurković, op. cit., str. 103.

⁶³ Ibid.

za štetu. Time je osiguranik obvezan osigurati da nakon isplate osigurane svote na njegova osiguratelja prijeđu prava za naknadu štete od osobe koja je odgovorna za istu.

U članku 719. stavku 3 Pomorskog zakonika, propisano je pak da ako osiguranik, za trajanja osiguranja, namjerno ili iz krajnje nepažnje ne vodi brigu o osiguranom predmetu ili ne izvrši svoju dužnost poduzimanja, po mogućnosti u suglasnosti s osiguravateljem, sve razumne mjere potrebne da se izbjegne, odnosno smanji šteta, osiguravatelj nije obvezan nadoknadi štetu koja je zbog toga nastala. U tom slučaju, uopće ne dolazi do subrogacije budući da osiguranik nije ispunio svoju zakonom propisanu obvezu, pa ni sam osiguratelj ne mora ispuniti svoju. Ipak, ako osiguranik, za trajanja osiguranja, namjerno ili iz krajnje nepažnje onemogući ostvarenje prava na naknadu štete od osobe odgovorne za štetu ili ne izvrši svoje dužnosti obavještavanja o nastaloj šteti osiguravatelja ili njegova ovlaštenog predstavnika čim sazna za štetu, osigurati pravo na naknadu štete od osobe odgovorne za štetu, osiguravatelj može od naknade iz osiguranja odbiti svotu u visini štete koju je zbog toga pretrpio.⁶⁴ Ovdje će ipak doći do subrogacije budući da se određeni dio osigurane svote isplaćuje, odnosno osiguratelj izvršava svoju obvezu, pa samim time može od odgovorne osobe zahtijevati naknadu štete.

⁶⁴ Vidi PZ čl. 719. st. 4.

5 SUBROGACIJA KOD OBVEZNOG OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI U USPOREDBI S DOBROVOLJNIM OSIGURANJEM OD ODGOVORNOSTI

U našem pravnom sustavu razlikujemo više vrsta osiguranja koja se mogu klasificirati prema nizu kriterija. Jedna od klasifikacija je podjela osiguranja na dobrovoljna i obvezatna osiguranja. Temelj u dobrovoljnim osiguranjima leži u slobodi svakog pojedinca u odluci sklapanja takve vrste osiguranja. Dobrovoljna osiguranja su većina osiguranja koja postoje u hrvatskom pravnom sustavu, uz naravno određene iznimke. Dobrovoljna su sva životna osiguranja, osiguranja imovine, neka osiguranja od odgovornosti, neka zdravstvena osiguranja i slično. Svrha obvezatnih osiguranja leži u općem interesu i znači da zainteresirana osoba, kada se nađe u određenoj situaciji, obvezna je sklopiti ugovor o osiguranju, usprkos tome što se sklapanje ugovora načelno temelji na slobodnoj volji ugovornih strana.⁶⁵

U našem pravnom sustavu postoji mnoštvo obveznih osiguranja, a svrha im je zaštita određenih osoba, pravnih odnosa, zaštita u slučaju korištenja opasnih stvari ili bavljenjem opasnom djelatnošću. Jedno od obveznih osiguranja je obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti. Važno je naglasiti kako se ovdje radi o osiguranju vlastite odgovornosti budući da se gotovo svakodnevno desi na stotine prometnih nezgoda. Da obveza sklapanja ugovora postoji uređuje se u ZOOP-u. Budući da se automobil, motor i ostala prijevozna sredstva smatraju opasnom stvari i njihovim korištenjem mogu nastati velike štete, zakonodavac je odlučio obvezati svakog pojedinca koji je vlasnik vozila sklopiti ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti. U slučaju da društvo za osiguranje nadokadi štetu oštećenoj sobi u prometnoj nezgodi ili plati osigurani iznos, a nije bilo u obvezi, ima pravo na regresni zahtjev prema osobi koja je odgovorna za štetu i to do isplaćenog iznosa, ali uz kamate i troškove. U takvoj obvezi nije Hrvatski ured za osiguranje, a koji je zakonom određen da nadoknadi štetu oštećeniku kojemu je štetu prouzročilo vozilo koje nije bilo osigurano. Budući da se Hrvatski ured za osiguranje u takvoj situaciji, on ima pravo stupanja u pravnu poziciju osobe kojoj je naknadio štetu, pa samim time dolazi do personalne subrogacije.

Nadalje, onaj koji je energetska certifikator, liječnik, odvjetnik, posrednici u prometu nekretnina, stečajni upravitelji, sudski vještaci, javni bilježnici, revizori, arhitekti i ostali, obvezni su sklopiti ugovor o osiguranju od profesionalne odgovornosti. Iako se radi o

⁶⁵ Pavić, Drago; *Ugovorno pravo osiguranja*, Tectus, Zagreb, 2009., str. 11.

stručnjacima može se dogoditi da svojom nepažnjom učine štetu osobama koje koriste njihove usluge. Na primjer, Zakonom o odvjetništvu propisano je da je odvjetnik dužan osigurati se od odgovornosti za štetu koju bi mogao počinuti trećima obavljanjem odvjetništva.⁶⁶ Da se radi o obvezi potvrđuje to da se police osiguranja moraju dostaviti Odvjetničkoj komori. Počini li odvjetnik štetu iz nepažnje, osiguratelj je dužan prema ugovoru isplatiti trećoj oštećenoj osobi određenu naknadu. Međutim, ako je odvjetnik štetu trećemu počinio namjerno ili iz grube nepažnje, osiguravatelj koji je naknadio štetu trećemu ima pravo regresa prema odvjetniku, odnosno odvjetničkom društvu.⁶⁷ Međutim, pravo regresa osiguratelja ne leži u pravu subrogacije jer u ovoj situaciji štetnik je zapravo osigurateljev osiguranik. Osiguratelj zapravo isplaćuje tuđi dug, a to je dug njegova osiguranika.

Jednako tako postoji i obvezno osiguranje od nezgode odnosno nesretnog slučaja kojim se osiguranik želi smanjiti posljedice u slučaju ostvarenja osiguranog rizika. Isto tako, postoje i neka obvezna ekološka osiguranja.

Ovdje je važno naglasiti kako jedino u odštetnim osiguranja (osiguranje imovine, kod izostanka obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti) može doći do personalne subrogacije. Kod dobrovoljnog osiguranja života (osim kod osiguranja od nesretnog slučaja), dobrovoljnog osiguranja od opće odgovornosti, obveznog osiguranja od odgovornosti, obveznog osiguranja od nezgode i ostalim, nikako ne može doći do personalne subrogacije. Zašto je tome tako leži u samoj svrsi sklapanja takvih osiguranja. Odvjetnik koji slučajno počinu kakvu štetu svojoj stranci, on njoj direktno može naknaditi štetu odnosno oštećenik ga može kondemnatomnom tužbom tužiti za naknadu štete. Međutim, sve to olakšava sklapanje ugovora o osiguranju profesionalne odgovornosti jer je predmet takvog osiguranja je ugovorna (profesionalna) odgovornost osiguranika za štetu, nastalu oštećenim osobama uslijed neispunjenja, djelomičnog ispunjenja ili zakašnjenja u ispunjenju ugovorne obveze osiguranika.

Zaključno, do personalne subrogacije dolazi samo u onim osiguranjima u kojima je osiguranik oštećena osoba, gdje osiguratelj isplati osigurninu, a postoji treći, izvan njihova ugovornog odnosa, koji je odgovoran za nastanak štete. Kod imovinskih osiguranja, osiguranja osoba koja imaju elemente odštetnog osiguranja i kod obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, može doći do personalne subrogacije.

⁶⁶ NN 09/94, 117/08, 50/09, 75/09, 18/11, 126/21, u daljnjem tekstu: ZO, vidi čl. 44. st. 1. ZO-a.

⁶⁷ Vidi ZO čl. 44. st. 11.

6 ZASTARA POTRAŽIVANJA

Jedno od najsloženijih pitanja kod personalne subrogacije je početak tijeka zastare potraživanja od strane osiguratelja. Zastara dolazi od latinske riječi *praescriptio extinctiva*. Zastara je nemogućnost zaštite nekog subjektivnog prava zbog proteka određenog vremena, u kojem ovlaštenje za zaštitu prava nije izvršeno.⁶⁸ Da je jedno od najsloženijih pitanja govori i činjenica kako u sudskoj praksi postoje čak tri stajališta o trenutku početka tijeka zastarnog roka. Prema jednom stajalištu, zastarni rok počinje teći trenutkom isplate osigurnine. Drugi pak smatraju da početak tijeka zastarnog roka trenutak kada je osiguratelj sazna za nastalu štetu i štetnika, dok treći smatraju da je zastarni rok počeo teći i za osiguratelja onog trenutka kada je počeo teći i za njegova osiguranika i štetnika.

Gledajući samu pravnu prirodu dolaska do subrogacije može se zaključiti kako je pravo personalne subrogacije zapravo izvedeno pravo osiguratelja budući da su sva prava prvotno pripadala njegovu osiguraniku. U ZOO-u je zastari kod ugovora o osiguranju posvećen jedan cijeli članak. Dok stavak 1. i stavak 2. članka 234. uređuju rokove zastare osiguranika/korisnika osiguranja i trećih osoba, stavak 3. istog članka navodi kako tražbine koje ima osiguratelj iz ugovora o osiguranju zastarijevaju za tri godine. Odredba koja se odnosi baš na situaciju personalne subrogacije nalazi se u stavku 6. navedenog članka, a koji govori da zastara tražbine koja pripada osiguratelju prema trećoj osobi odgovornoj za nastupanje osiguranog slučaja počinje teći kad i zastara tražbine osiguranika prema toj osobi i navršava se u istom roku. Naravno, jasno je kako i sam ZOO utvrđuje da osiguratelj ima pravo potraživati od štetnika naknadu koju je isplatio osiguraniku u onom vremenu u kojem bi to imao i sam osiguranik prema štetniku.

Da se radi o izvedenom pravu, ali i da početak tijeka zastarnog roka vrijedi i za osiguranika i za osiguratelja isto zaključuje i Visoki trgovački sud navodeći:

„Naime, tužiteljevo potraživanje je derivativno pravo izvedeno iz činjenice isplate naknade štete oštećenoj osiguranoj osobi. Isplatom naknade iz osiguranja ostvarena je subrogacija odnosno zamjena jedne osobe drugom u određenom pravnom odnosu, čime je ostvaren i prijelaz svih prava oštećenika prema osobi odgovornoj za štetu na tužitelja kao osiguratelja, po samom zakonu i do visine isplaćene naknade. Dakle, isplatom je tužitelj ušao u pravnu poziciju svoga

⁶⁸ Vidaković Mukić, *Opći pravni riječnik*, loc. cit., str. 1331

oštećenog osiguranika, s početkom tijeka zastarijevanja i u zastarnom roku koji vrijede za tužiteljevog osiguranika.“⁶⁹

Međutim, od kojeg trenutka zapravo sam osiguranik ima pravo zahtijevati naknadu štete? Odgovor je dan također u ZOO-u. U članku 230. stavku 1. navodi se kako tražbina naknade štete zastarijeva za tri godine otkad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila. Jednako je zaključio i Visoki trgovački sud navodeći: „Pravilno je prvostupanjski sud primijenio materijalno pravo kada je zaključio da zastarijevanje tražbine tužitelja kao osiguratelja prema tuženiku kao štetniku s naslova svota koje je isplatio svom osiguraniku kao oštećeniku po osnovi automobilskog kaska zastarijeva za tri godine od dana kada je oštećeni osiguranik saznao za štetu i počinitelja.“⁷⁰

Da u praksi postoje različita stajališta potvrđuje presuda Vrhovnog suda utvrđujući i ispravljajući nižestupanjske sudove:

„Svoju ocjenu nižestupanjski sudovi temelje na sljedećem stajalištu: da je u ovom predmetu riječ o regresnom zahtjevu u smislu čl. 939. st. 1. Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine" broj 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 7/96, 91/96, 112/99 - dalje: ZOO) – dakle da je riječ o regresnom zahtjevu iz zakonske subrogacije, da takav zahtjev zastarijeva u općem zastarnom roku od pet godina iz čl. 371. ZOO, da se početak roka zastarijevanja računa od dana kad je tužitelj isplatio tu naknadu. Stajalište nižestupanjskih sudova u odnosu na zastaru kod zakonske subrogacije je pogrešno i u pogledu trajanja zastarnog roka i u pogledu početka računanja tijekom tog zastarnog roka... Odredbom čl. 380. st. 6. ZOO je propisano da zastarijevanje potraživanja koje pripada osiguratelju prema trećoj osobi odgovornoj za nastupanje osiguranog slučaja počinje teći kad i zastarijevanje potraživanja osiguranika prema toj osobi i navršava se u istom roku. Prema tome, iz sadržaja navedenih zakonskih odredaba jasno proizlazi da u slučaju da je riječ o zakonskoj subrogaciji u smislu čl. 939. st. 1. ZOO osiguratelj stupa u osiguranikova prava i rok zastare, kao i početka zastarijevanja, je onaj kakav je bio propisan u odnosu na osiguranikovo potraživanje. Kako je osiguranikovo potraživanje naknada štete, zastarni rok je onaj koji je propisan za zastaru potraživanja naknade štete osiguraniku (oštećeniku) i početak zastarijevanja je onda kad je zastara zahtjeva za naknadu štete počela teći osiguraniku (oštećeniku).“⁷¹

⁶⁹ Pž 4161/2018-3 od 3. veljače 2020. godine

⁷⁰ Pž 6/2015 od 11. travnja 2017. godine

⁷¹ VSRH, Rev 1631/09-2 od 17. veljače 2011. godine

Uzrok pogrešnom utvrđenju sudova o početku tijeka zastarnog roka, ali i o samom roku zastare leži u tome da se zanemaruje činjenica kako prava koja prelaze s osiguranika na osiguratelja, a koje je osiguranik imao prema štetniku nisu niti šira niti uža od onih koje je imao osiguranik. Zanemaruje se kako je zapravo pravo regresa, utemeljeno na zakonskoj subrogaciji, izvedeno pravo osiguratelja od strane osiguranika. Moguće je da sudovi, kada početak tijeka roka zastare računaju od trenutka isplate osigurnine, gledaju na ispunjenje uvjeta za nastanak personalne subrogacije, što je zapravo pogrešno budući da jasna odredba iz članka 234. stavka 6. koja izjednačava zastarni rok i za osiguratelja i za osiguranika za istu tražbinu. Ipak, uvijek postoji ta jedna tražbina, a to je tražbina naknade štete te se zbog toga određuje opći zastarni rok od tri godine.

Zbog važnosti ujednačavanja sudske prakse kod određivanja početka tijeka zastarnog roka, ali i sam zastarni rok potrebno je slijediti shvaćanja Vrhovnog suda Republike Hrvatske koji određuje da je pravo zakonske personalne subrogacije (pravo regresa) izvedeno pravo i time početak tijeka zastarnog roka započinje od trenutka kada je osiguranik saznao za štetu i štetnika, a iznosi tri godine budući da se radi o naknadi štete za što se primjenjuje opći zastarni rok. Važno je naglasiti kako osiguratelj ne stječe više nego što je imao osiguranik prije nastupa personalne subrogacije, pa samim time ne postoji neki, za osiguratelja, povoljniji zastarni rok.

7 ZAKLJUČAK

U radu su izložene glavne karakteristike personalne subrogacije u pravu osiguranja, usporedbe personalne subrogacije s drugim načinima ustupa odnosno prijenosa potraživanja te su iznesene glavne značajke prava regresa u usporedbi sa personalnom subrogacijom odnosno njihova povezanost. Također, citirane su i analizirane su odredbe Zakona o obveznim odnosima, Pomorskog zakonika, ali i drugih kod kojih se uređuje personalna subrogacija u pravu osiguranja. Analizirana je neujednačena sudska praksa sudova kada odlučuju o predmetima u kojima je sporan početak tijeka zastare i zastarni rok.

Na temelju iznesenog može se zaključiti kako pravo regresa i pravo personalne subrogacije nisu sinonimi. U pravu osiguranja, pravo subrogacije nastupa na temelju samog zakona, bez daljnjih radnji osiguratelja odnosno osiguratelj stupa u pravni položaj svog osiguranika isplatom osigurnine i postojanjem treće odgovorne osobe. Prava i obveze koje prijeđu na osiguratelja su izvedena prava i obveze i on ih stječe u visini i opsegu u kojem je ona to ispunio osiguraniku. Pravo regresa svoj temelj ima u zakonskoj personalnoj subrogaciji. Ispunjenjem prethodno navedenih uvjeta, rađa se osigurateljevo pravo regresa. U teoriji, ali i praksi, pravo regresa koristi se kako bi se označio zahtjev prema štetniku koji je ujedno i oštećenik, ali takvo se pravo ne temelji na personalnoj zakonskoj subrogaciji.

Može se zaključiti kako je uz personalnu subrogaciju, ustup tražbine jedan od načina promjene subjekata na strani vjerovnika, ali i način ispunjenja obveze. Međutim, važno je naglasiti kako za ustup tražbine cesijom, stari vjerovnik mora s novim vjerovnikom sklopiti ugovor o cesiji uz notifikaciju dužniku. Kod zakonske personalne subrogacije to nije slučaj budući da nastupa ex lege ispunjenjem gore navedenih uvjeta. Personalna zakonska subrogacija u našem pravnom sustavu postoji baš iz razloga da se osiguratelju, ali i osiguraniku, olakša naplata naknade štete (osigurnina) koju je osiguratelj isplatio svome osiguraniku.

Isto tako, zbog načela zabrane obogaćenja i odštetnog načela kod odštetnih osiguranja oštećenik ne može postaviti zahtjev za naknadom štete štetniku i zahtjev za isplatom osigurnine od osiguratelja budući da se radi o istoj šteti. Suprotno tome, u slučaju da je ugovoren određen iznos osigurnine koju osiguratelj mora isplatiti u slučaju ostvarenja osiguranog slučaja, a takva osigurnina nije dostatna za namirenje stvarne štete, oštećenik može od štetnika potraživati ono što od svog osiguratelja osigurninom nije pokriveno, odnosno može potraživati onaj iznos koji „nedostaje“ do iznosa stvarne štete.

Iako ispunjenjem prethodno navedenih uvjeta dolazi, *ex lege*, do personalne subrogacije, postoje iznimke koje isključuju pravo subrogacije. Prava osiguranika ne prelaze na osiguratelja onda kada je štetu prouzročila osoba koja je u srodstvu u pravoj liniji s osiguranikom ili osoba za čije postupke osiguranik odgovara, osoba koja živi s njim u istom kućanstvu, ili osoba koja je radnik osiguranika, osim u slučaju da su te osobe štetu uzrokovale namjerno. Takvo uređenje je posljedica shvaćanja da prema takvim osobama niti sam oštećenik ne bi potraživao naknadu štete. Uz to, postoji i situacija kada sam oštećenik onemogućí prijelaz prava na svoga osiguratelja, a to će se desiti kada štetnik, prije isplate osigurnine od strane osiguratelja, naknadi oštećeniku štetu. Tada osiguratelj može potraživati od svog osiguranika ono što mu je isplatio. Međutim, osiguratelj se može osloboditi svoje obveze isplate osigurnine, a to je slučaj kada osiguratelj dokaže da zbog krivnje svog osiguranika nije mogao potraživati isplaćenu osigurninu od štetnika.

Također je važno naglasiti kako do zakonske personalne subrogacije u osiguranju dolazi kod odštetnih osiguranja, odnosno kod osiguranja koji imaju elemente odštete. Kada osoba sklopi ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti do zakonske personalne subrogacije personalne subrogacije dolazi u slučaju kada je štetnik vlasnik neosiguranog vozila pa time Hrvatski ured za osiguranje, nakon postavljenog zahtjeva oštećenika, isplaćuje njemu naknadu, a Hrvatski ured za osiguranje stupa u njegovu pravnu poziciju.

Što se tiče zastarnog roka i početak njegovog tijeka, važno je pridržavati se pravnog shvaćanja Vrhovnog suda koji je, iako jasne odredbe, analizirao u svojoj presudi. Tako određuje da je pravo zakonske personalne subrogacije izvedeno pravo, da početak tijeka zastarnog roka započinje od trenutka kada je osiguranik saznao za štetu i štetnika, da zastarni rok iznosi tri godine budući da se radi o naknadi štete za što se primjenjuje opći zastarni rok.

U praksi je čest slučaj prijelaza osiguranikovih prava prema odgovornoj osobi na osiguratelja zato je bitno primijeniti pravilan propis i pravilne odredbe i što se tiče ispunjenja uvjeta, korištenja termina prava regresa i prava subrogacije osiguratelja, ali što je najbitnije, početka tijeka zastarnog roka.

8 POPIS LITERATURE

Knjige i članci:

1. Cvjetko, Jurica; Ugovor o cesiji (ustupu tražbine) kao pravni institut obveznog prava s posebnim osvrtom na personalnu subrogaciju; *Pravnik*, 2009. godine, vol. 43, br. 87., str. 151.,
2. Ćurković, Marijan; Pravo regresa (subrogacije) osiguratelja, *Pravo u gospodarstvu*, 2000. godine, vol. 39. br. 6., str. 100. - 101., 103.,
3. Golub, Alen; Promjene vjerovnika u obveznopravnom odnosu cesijom i subrogacijom, *Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse: građansko, trgovačko, radno i procesno pravo u praksi*, 2017. godine, vol. 24., str. 374.,
4. Horvat, Marijan; *Rimsko pravo*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2002. godine,
5. Klarić, Petar; Vedriš, Martin; *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2014.,
6. Matijević, Berislav; Pravo subrogacije osiguratelja, *Hrvatski časopis za osiguranje*, broj 1, Zagreb, 2019. godine, str. 9. – 10.
7. Matijević, Berislav; Subrogacija i regres u osiguranju; *Hrvatska pravna revija*, 2016., vol. 16. br. 1., str. 24. – 26.,
8. Pavić, Drago; *Pomorsko imovinsko pravo*, Split, Književni krug, 2006. godine,
9. Pavić, Drago; *Ugovorno pravo osiguranja*, Tectus, Zagreb, 2009.
10. Pavić, Drago; Subrogacija osiguratelja, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 1993., vol 30. br. 1. str. 55
11. Vidaković Mukić, Marta; *Opći pravni riječnik*, Narodne novine, Zagreb, 2006.

Pravni izvori:

1. *Promorski zakonik* (Narodne Novine br. 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13, 26/15, 17/19)
2. *Zakon o obveznim odnosima* (Službeni list SFRJ br. 29/1978, 39/1985, 46/1985, 57/1989, Narodne novine br. 53/1991, 73/1991, 3/1994, 111/1993, 107/1995, 7/1996, 91/1996, 112/1999, 88/2001, 35/2005, Narodne novine br. 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015, 29/2018, 126/2021, 114/2022, 156/2022)

3. Zakon o obveznim osiguranjima u prometu (Narodne novine br. NN 151/05, 36/09, 75/09, 76/13, 152/14)
4. Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (Narodne Novine br. 151/05, 36/09, 75/09, 76/13, 152/14)
5. Zakon o odvjetništvu (Narodne Novine br. 09/94, 117/08, 50/09, 75/09, 18/11, 126/21)
6. Pravilniku o uvjetima i postupku ostvarivanja prava na jednokratnu novčanu pomoć (Narodne Novine br. 56/2022)

Sudska praksa:

1. VSRH, Rev 1712/2010 od 24. lipnja 2014. godine
2. VSRH, Rev 1631/09-2 od 17. veljače 2011. godine
3. VSRH, Rev 689/05-2 od 31. svibnja 2006. godine
4. VRSR, Rev 3121/1999 od 18. veljače 2003.
5. VSRH, Rev 1241/1996-2 od 7. rujna 2000. godine
6. Pž-1294/2021 od 30. studenog 2022. godine
7. Pž 4161/2018-3 od 3. veljače 2020. godine
8. Pž 802/2013-3 od 29. srpnja 2017. godine
9. Pž 6/2015 od 11. travnja 2017. godine
10. Pž-7238/02-4 od 7. rujna 2005. godine
11. Gž -1187/2021-2 od 11. siječnja 2022. godine
12. Gž-1583/2020 od 6. svibnja 2021. godine
13. Gž-1583/2020 od 6. svibnja 2021. godine
14. Gž-1279/17-2 od 18. siječnja 2018. godine
15. Gž-811/2009-2 od 18. siječnja 2010. godine